

Harry Van Velthoven en Jeffrey Tyssens, *Vlaamsch van taal, van kunst en zin. 150 jaar Willemsfonds (1851-2001)*, Gent, Willemsfonds Algemeen Bestuur i.s.m. Liberaal Archief, 2001, 256 pp., ill., 520 BeF, ISBN 90-806200-1-7.

“Het boek werd een wedren tegen de tijd. De auteurs konden maar beginnen in maart 2000 en het archief van het Willemsfonds is ongemeen rijk”, zo lezen we in het *Ten Geleide*. De auteurs beperkten hun archiefonderzoek tot de periode na 1914, terwijl ze steunden op vroeger verschenen gedenkboeken waaraan ze ook al hadden meegewerkt.

Het overvloedig geïllustreerde boek bevat vier hoofdstukken die elk de hele 150 jaar overspannen. Eerst een synthese, waarin tegelijk de interne organisatie van de vereniging aan bod komt. Dan haar inzet voor de Vlaamse beweging; deze twee delen van de hand van Harry Van Velthoven. Jeffrey Tyssens behandelt achtereenvolgens de verhouding van het Willemsfonds tot de vrijzinnigheid, en zijn culturele werking: van een vrijwilligersorganisatie die boeken uitgaf, bibliotheken en volksvoordrachten organiseerde, tot een geprofessionaliseerde versprekker van permanente educatie.

Eenzelfde schema komt in verschillende hoofdstukken terug. De eerste bloeitijd, onder het bestuur van Julius Vuylsteke, duurde van 1862 tot 1884. Nadat de Vlaamse liberalen in dat jaar en in 1886 uit het parlement werden verdreven, werkte de tegenstelling tussen doctrinair en progressisten verlamd en bleef de aanhang dalen tot aan de Eerste Wereldoorlog. Het *“machteloos maar principieel Willemsfonds 1919-1945”* slaagde er tegen 1939 in zijn ledental van 1884 te herwinnen. Een nieuwe bloeiperiode brak pas aan met *“de generatie-Verhulst”*. Adriaan Verhulst, de algemeen secretaris sinds 1957, werd voorzitter van 1965 tot 1984, met Walter Prevenier als algemeen secretaris tot 1979, en met Marcel Bots als ondervoorzitter.

“Niet meer afgeremd door een oude garde Gentenaars zou het aantredend bestuur met een totaalproject van vernieuwing en modernisering uitpakken. Het ging om de meest drastische ingrepen in de organisatie sinds de generatie-Vuylsteke, zowel ideologisch als organisatorisch en strategisch.” Het was de tijd waarin dankzij overheidssubsidiëring een bestendige staf kon worden aangetrokken voor de professionele ondersteuning van het vrijwilligerswerk, terwijl de eigen boeken-uitgaven en bibliotheken werden opgegeven.

Naast cultureel vormingswerk gaf het Willemsfonds zich een tweede opdracht, deze van politieke pressiegroep. Na de Tweede Wereldoorlog was het sporadisch tot flamingantische samenwerking gekomen met het Davids- en het Vermeylenfonds. Die samenwerking werd nu uitgebouwd in het kader van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (OVV). *“Het ‘traagste schip’ van het OVV, zijnde het Willemsfonds, beheerste voortaan via een soort vetorecht het maneuvreren.”* Het *“trotseerde de banbliksems van de liberale ministers [in 1968]. Het triomfeerde toen eerst het Liberaal Vlaams Verbond en daarna een als partij autonoom geworden Vlaamse PVV zijn taalvisie overnam... De vereniging was niet langer marginaal binnen de Vlaamse beweging noch binnen de liberale partij... Tijdens de grondwetsherziening van 1970 zou het Willemsfonds evenzeer een duidelijke strategie volgen. Elke stap weg van de unitaire Belgische staat moest gepaard gaan met waarborgen voor de vrijzinnige minderheid in Vlaanderen, daardoor de twee basisprincipes van de vereniging samenvoegend.”*

Terwijl de PVV/PLP in 1961 het predikaat ‘liberaal’ overboord had gegooid om de partij voor katholieke nieuwkomers open te stellen, wilde de strekking onder leiding van Verhulst daarentegen het vrijzinnige aspect van het Willemsfonds uitbouwen. Aan de vrijzinnigheid moest een meer positieve invulling gegeven worden dan het antiklerikale, door op te komen voor een klimaat van geestelijke vrijheid in Vlaanderen. In 1971 werd toegetreden tot de Unie van de Vrijzinnige Verenigingen. Thema’s in dat verband waren de legitimering van abortus, de erkenning van de niet-confessionele gemeenschap, later de euthanasie.

In 1971 nam de PVV de idee van Verhulst over van een cultuurpact als voorwaarde voor medewerking aan de grondwettelijke verwezenlijking van culturele autonomie. Dat leidde tot de Cultuurpactwet van 16 juli 1973. Drie jaar later zwenkte het Willemsfonds in federalistische zin. Van 1984 tot 1991 kende het zijn grootste bloeiperiode qua ledenwerving, tot een maximum van ruim 11.000.

In de hun zo kort bemeten tijd hebben beide auteurs een fraaie prestatie geleverd. Hun boek is voor de periode na 1914 ook vernieuwend. De bibliografie, die vermoedelijk werd verzorgd door de staf van het Willemsfonds en/of van het Liberaal Archief, bevat zelfs onuitgegeven licentiaatsverhandelingen en een artikel van zeven bladzijden over *Het Brussels Flamingantisme ten tijde van de oprichting van de Willemsfondsafdeling (1873)*. Een jammerlijke vergetelheid daarin is de monumentale biografie over degene die niet alleen de bezieler van het Willemsfonds

was gedurende dertig jaar, maar die we in zekere zin de stichter ervan moeten noemen. In een werk waarin zoveel sprake is van ‘verdraagzaamheid’, ‘pluralisme’, ‘strijd tegen de verzuiling’, en voor de periode na de Tweede Wereldoorlog ook over ‘samenwerking’, is dat wel spijtig. Het gaat om de Leuvense doctoraalscriptie van José Verschaeren, *Julius Vuylsteke (1836-1903) Klauwaard & Geus*, Kortrijk, 1984.

LODE WILS [GRAAF DE GRUNNELAAN 14, B-3001 HEVERLEE]